

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Астрахан Е.И. Оценочные понятия в советском законодательстве о труде и социальном обеспечении. Учен. зап. Всес. НИИ совет. зак-ва. Москва, 1974. Вип. 30. С. 37–56
2. Безруков С.С. Оценочные понятия и термины в уголовно-процессуальном законодательстве: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Омск, 2001. 220 с.
3. Веренкіотова О.В. Оціночні поняття у правових актах: теорія та практика реалізації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2013. 192 с.
4. Власенко Н.А. Правовые понятия и нормотворчество. Подготовка и принятие законов в правовом государстве. Москва, 1998. С. 348–356.
5. Кашанина Т.В. Оценочные понятия в советском праве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1974. 17 с.
6. Кашанина Т.В. Оценочные понятия в советском праве: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Свердловск, 1974. 185 с.
7. Киселев О.А. О видах и классификационных основаниях правовых оценочных понятий. Нотариус. 2015. № 1. С. 41–48.
8. Левина Д.Н. Теоретические проблемы толкования и применения оценочных понятий: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Нижний Новгород, 2007. 216 с.
9. Лукьяненко М.Ф. Виды оценочных понятий гражданского права и их классификация. Вестник Тюменского государственного университета. 2010. № 2. С. 104–109.
10. Мойсєнко Г.В. Оціночні поняття у адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 222 с.
11. Огородник А.П. Особливості конкретизації оціночних понять в системі складу злочину. Право України. 2001. № 11. С. 117–120.
12. Питецкий В.В. Оценочные понятия в советском уголовном праве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Свердловск, 1979. 16 с.
13. Свинки А.Л. Уточнение оценочных понятий – путь к повышению эффективности уголовно-правового воздействия (на примере использования «особая жестокость» как квалифицирующего признака состава преступления). Некоторые вопросы эффективности уголовного законодательства: межвуз. сб. науч. тр. Свердловск, 1974. С. 30–36.
14. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ, 1970–1980.
15. Тітко І.А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України: монографія. Харків, 2010. 216 с.
16. Черданцев, А.Ф. Вопросы толкования советского права: учеб. пособие. Свердловск, 1972. 193 с.
17. Черноус, С.М. Оціночні поняття у трудовому праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2008. 212 с.
18. Шапченко С.Д. Оценочные признаки в составах конкретных преступлений: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 1988. 24 с.

УДК 340.13

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВИЙ АКТ ОРГАНУ СУДОВОЇ ВЛАДИ» В СУЧАСНІЙ ПРАВНИЧІЙ НАУЦІ: ПЛЮРАЛІЗМ ПІДХОДІВ

INTERPRETATION OF THE CONCEPT «LEGAL ACT OF THE BODY COURT AUTHORITY» IN THE MODERN LEGAL SCIENCE: APPEARANCE PLURALISM

Макарова Л.Р.,

аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

На основі методологічного аналізу різних інтерпретацій понять, що відображають волевиявлення органу судової влади, запропоновано авторський підхід до розуміння цієї загальнотеоретичної категорії, а також виокремлено його суттєві ознаки.

Ключові слова: правовий акт органу судової влади, акти судової влади, судові акти, судові рішення, судові постанови, рішення суду, акти правосуддя.

На основе методологического анализа различных интерпретаций понятий, отражающих волеизъявление органа судебной власти, предложен авторский подход к пониманию этой общетеоретической категории, а также выделены его существенные признаки.

Ключевые слова: правовой акт органа судебной власти, акты судебной власти, судебные акты, судебные решения, судебные постановления, решения суда, акты правосудия.

On the basis of methodological analysis of various interpretations of concepts reflecting the will of the court authority, an author's approach to understanding this general theoretical category is proposed, as well as its essential features are outlined.

Key words: legal act of the court authority, acts of court power, court acts, court decisions, court rulings, decisions of court, acts of justice.

Постановка проблеми. Важливим завданням сучасної правничої науки є уточнення її понятійного ряду. Невід'ємною складовою частиною цього ряду є категорія «правовий акт судової влади», розкриття змісту якої дасть змогу з'ясувати особливості цього явища правової дійсності.

Принагідно варто зауважити, що в науковій статті «Термінологічна невизначеність категорії, що відображає волевиявлення органів судової влади, яке відповідає принципу справедливості» автором аргументовано тезу про вживання терміна «правовий акт судової влади» як найбільш коректного для словесного позначення поняття,

що відображає волевиявлення органів судової влади на засадах справедливості та яке стане предметом подальшого розгляду [1, с. 16]. У процесі цього дослідження у значенні волевиявлення органів судової влади будуть використовуватися й інші терміно-поняття, а саме: «акти судової влади», «судові акти», «судові рішення», «судові постанови», «рішення суду», «акти правосуддя».

Стан опрацювання. Проблема правових актів органів судової влади не нова для загальнотеоретичної юридичної науки. Вона має комплексний та багатоглядний характер. Вагомий внесок у її розробку зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як І.В. Андронов, В.В. Джура,

М.В. Єрошкін, С.К. Загайнова, О.В. Кот, І.О. Колотілова, Ю.В. Самолюк, Г.В. Фазикош, С.В. Шевчук, О.М. Шиманович та ін. Проте дотепер у вітчизняній правовій доктрині відсутня єдність учених у підході до інтерпретації категорії, що відображає волевиявлення органів судової влади.

Метою статті є розкриття змісту поняття «правовий акт органу судової влади» та виокремлення його суттєвих ознак. Досягнення визначеної дослідницької мети зумовило необхідність використання формально-логічних методів аналізу та синтезу. У процесі дослідження феномена правових актів органів судової влади автор буде виходити з процесуального статусу суду як суб'єкта такого волевиявлення, функції якого здійснюють професійні судді одноособово чи колегіально.

Виклад основного матеріалу. Огляд наукової та начальної юридичної літератури з досліджуваної проблематики свідчить про різну інтерпретацію вченими категорії «правовий акт органу судової влади». На підтвердження цієї тези наведемо окремі судження вчених, що розкривають зміст цього поняття.

Так, зокрема, С.В. Шевчук під актом судової влади розуміє різновид правозастосовчого акта, що приймається у результаті правозастосовчої діяльності суду в документальній формі відповідно до норм процесуального права та спрямований на досягнення юридичного результату. На думку вченого, запропоноване визначення цього поняття торкається лише функції судової влади зі здійснення правосуддя, хоча поняття «судова влада» є ширшим [2, с. 13–14].

У межах цього ж підходу тлумачить це поняття і В.В. Джура. Під правовим актом органів судової влади вчений пропонує розуміти юридичний документ, який представлений у певній формі волевиявлення судових органів державної влади з питань його законодавчо визначеної компетенції, а державно-владні повноваження як складова частина законодавчо визначеної компетенції мають правозастосовний характер [3, с. 10].

Аналіз вищенаведених дефініцій свідчить про те, що вчені суттєво звужують обсяг цього поняття, залишаючи поза увагою ті правові акти органів судової влади, що мають правоінтерпретаційний та нормативний характер. Йдеться про результати волевиявлення Конституційного Суду України, пов'язані зі здійсненням ним функції офіційного тлумачення Конституції України та функції конституційного контролю за відповідністю правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та Верховної Ради АРК Конституції України, а також Верховного Суду щодо забезпечення застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ на основі узагальнення практики застосування матеріального і процесуального законів, систематизації та забезпечення оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані.

Крім того, правники обмежують обсяг досліджуваного нами поняття і в частині способу його об'єктивізації в зовнішньому світі. Ми не поділяємо тези вчених про єдино можливу документальну форму правового акта органу судової влади. Підтвердженням цьому може слугувати, наприклад, ухвала суду про застосування попередження до учасників цивільного процесу та інших осіб, присутніх на судовому засіданні за порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень головуючого, а у разі повторного вчинення зазначених дій – видалення із зали судового засідання (ч. 1 ст. 145 ЦПК України). Цей акт волевиявлення головуючого у судовому засіданні фіксується у протоколі судового засідання, що хоча й є юридичним документом, не належить до різновиду правових актів.

Про можливість прийняття правових актів органів судової влади у вербальній формі свідчить п. 15 ч. 1 ст. 4

Кодексу адміністративного судочинства України, припис якого містить таку легальну дефініцію поняття ухвала: «Ухвала – письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання».

Схожий підхід до розуміння досліджуваної категорії в частині об'єктивованого результату саме правозастосовної діяльності як правової форми здійснення функцій судочинства, обґрунтовує С.К. Загайнова. Поняття «судові акти», як стверджує вчений, є родовим для визначення всіх видів процесуальних актів-документів, які ухвалюються державними судами в рамках усіх типів судочинства. Цим актам, на думку правника, характерні загальні риси, якими наділені всі акти органів державної влади, а також риси, властиві актам правозастосування, та специфічні риси, що вирізняють їх від інших правозастосовних актів [4, с. 6–7].

Уважасмо, що вживане вченим у пропонованій дефініції словосполучення «процесуальні акти-документи» не зовсім коректне, оскільки має своїм наслідком логічно хибний умовивід про належність до обсягу категорії, що становить предмет розгляду, не лише актів волевиявлення органів судової влади, але й тих юридичних документів, що не мають властивостей правового акта. Відповідний приклад (йшлося, зокрема, про протокол судового засідання) був наведений нами вище.

О.В. Кот розглядає досліджуване нами поняття з погляду господарського процесу та виокремлює два його аспекти. В матеріальному розумінні судовий акт, на думку вченого, являє собою акт правозастосування, що є формою вираження судом своєї волі, безпосередньо спрямованою на забезпечення захисту гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. У процесуальному розумінні під судовим актом, вважає вчений, варто розуміти встановлену процесуальним законом письмову форму фіксації процедури розгляду справи судом і її правових наслідків. Узагальненням цих підходів є таке судження правника про судові акти в господарському процесі: це встановлені господарським процесуальним законом документи, що виносяться господарським судом у межах його компетенції при розгляді справ задля фіксації процедури розгляду справ (ухвали) і оформлення його правових наслідків (рішення, постанови або ухвали) [5, с. 9–10].

Як позитивну можна оцінити спробу автора у сформульованому ним визначенні диференціювати правові акти господарського суду з огляду на їх роль (призначення) у господарському процесі. Водночас результати, яких дійшов автор, певною мірою перекидують положення чинного законодавства. Як стверджує правник, ухвали виносяться господарським судом задля фіксації процедури розгляду справ, а за задумом законодавця (ст. 232 ГПК України) шляхом постановлення ухвал суд вирішує процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених Кодексом. Крім того, правник, як і згадані вище автори, отожднює всі судові рішення з юридичними документами.

З позиції доктрини кримінально-процесуального права розглядає досліджуване нами поняття В.С. Смірнова. На думку вченого, судові рішення являють собою виражені у встановленій законом формі індивідуальні правозастосовні акти, які приймаються у межах компетенції суду, у межах судового контролю, під час попереднього розгляду справи суддею, розгляду кримінальної справи по першій інстанції, під час апеляційного або касаційного

провадження, перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, перегляду судових рішень Верховним Судом України, вирішення питань, які виникають під час виконання вироку, а також у сфері міжнародного співробітництва у кримінальних справах.

Як стверджує правник, цим рішенням притаманні як загальні, так і спеціальні правові властивості. До загальних учений належать такі: певний зміст (наявність відповідей на правові питання), функціональне значення (реалізація норм закону), спеціальну форму (єдину для усіх рішень певного виду). Спеціальними правовими властивостями, наявність яких дає змогу говорити про існування в системі кримінально-процесуальних актів такого виду, як судові рішення, правник, зокрема, вважає: підстави прийняття, порядок ухвалення, межі впливу на рішення інших суб'єктів, скасування, зміна [6, с. 27–28].

Висловлені вченим судження про судові рішення загалом відповідають сучасній парадигмі дослідження однойменного поняття в доктрині кримінально-процесуального права. Водночас окремі теоретичні положення, що стосуються юридично-значущої діяльності судових органів, у результаті якої ухвалюються такі рішення, з погляду загальнотеоретичної юридичної науки обмежують обсяг цієї категорії. Про це свідчить, наприклад, ототожнення правником судових рішень із індивідуальними правозастосовними актами. Крім того, вживаний автором термін «індивідуальні» у взаємозв'язку зі словосполученням «правозастосовні акти» допускає можливість різної його інтерпретації: 1) правозастосовний акт, що має індивідуалізований (персоніфікований) характер (у значенні суттєвої ознаки досліджуваного поняття); 2) правозастосовний акт, ухвалений індивідуальним суб'єктом права (як різновид цього акта за способом прийняття).

З позиції теорії кримінального судочинства розглядає рішення суду і П.А. Лупинська. Правник визначає досліджуване поняття як правові акти, виражені у встановленій законом процесуальній формі, в яких державний орган або посадова особа в межах своїх повноважень та у визначеному законом порядку дає відповіді на поставлені у справі правові питання, що ґрунтуються на встановлених фактичних обставинах справи та приписах закону і містять владне волевиявлення про дії, спрямовані на досягнення призначення кримінального судочинства. Учений виокремлює такі характерні риси досліджуваного явища: 1) рішення можуть винести тільки державні органи та посадові особи, які у межах своєї компетенції здійснюють провадження у кримінальному судочинстві; 2) процесуальні рішення виражають владний наказ органів держави; породжують, змінюють чи припиняють кримінально-процесуальні відносини, підтверджують наявність чи встановлюють відсутність матеріально-правових відносин; 3) вони мають ухвалюватись у встановленому законом порядку та виражатися у встановленій законом формі [7, с. 21–26].

Певною суперечністю в частині змісту рішення, що ухвалюється в порядку кримінального судочинства, характеризується погляд вченого на поняття, що становить предмет дослідження. Зі змісту вищенаведеної дефініції цієї категорії випливає, що правовий акт містить владне волевиявлення про дії суду, спрямовані на досягнення призначення кримінального судочинства. У той час як аналіз наведених ознак процесуальних рішень дає підстави для висновку про те, що процесуальні рішення суду містять його владний наказ, адресований іншим учасникам процесу.

Оскільки провідна роль у процесі кримінального судочинства відводиться саме суду як суб'єкту, наділеному управлінськими повноваженнями у веденні процесу, вважаємо ближчим до істини судження про зміст правових актів судової влади не як дії суду, а як приписи індивідуального характеру, адресовані іншим учасникам процесу.

Не можна залишити поза увагою і судження правника, в яких відображено юридичні наслідки ухвалення процесуального рішення. За логікою автора владний наказ органів судової влади може породжувати, змінювати чи припиняти кримінально-процесуальні відносини, підтверджувати наявність чи встановлювати відсутність матеріально-правових відносин. Такий підхід ученого суперечить положенням теорії юридичних фактів і правових відносин, що торкаються функціонального призначення життєвих обставин, які мають юридичне значення. Правовий акт судової влади як юридичний факт полягає в тому, що він є підставою для виникнення, зміни чи припинення правових відносин. Натомість правник наділив процесуальне рішення тією властивістю, яка йому не притаманна.

На персоніфікованому характері судового рішення робить наголос авторський колектив настільної книги судді, за загальною редакцією О.М. Пасенюка. На думку вчених, судові рішення являє собою правовий (правозастосовний) персоніфікований акт, прийнятий судом на основі нормативно-правового акта, який має разовий характер та є обов'язковим до виконання. Як акт волевиявлення таке рішення є результатом здійснення правосуддя, тобто наслідком встановлених у справі обставин та ухвалюється відповідно до норм матеріального та процесуального права [8, с. 404, 406].

Аналіз вищенаведеної дефініції категорії, що становить предмет дослідження, свідчить про те, що вчені розглядають судові рішення як правозастосовний акт, що: а) є результатом здійснення правосуддя; б) ухвалений судом на основі такого джерела права, як нормативно-правовий акт; в) має разовий характер; г) є обов'язковим до виконання.

У зв'язку з цим виникають такі питання: 1) чи всі судові рішення є результатом здійснення правосуддя? 2) чи є нормативно-правовий акт єдиною можливим джерелом права для ухвалення таких рішень?

Як свідчать чинне кримінально-процесуальне законодавство України та практика його застосування в частині ухвалення судових рішень, лише окремі з них (обвинувальні та виправдувальні вироки) є результатом здійснення правосуддя. Як заперечувальну можна охарактеризувати і відповідь на друге питання. Підставою для неї є нормативно-правовий припис, закріплений в ч. 1 ст. 129 Конституції України, згідно з яким судді, здійснюючи правосуддя, є незалежними та керуються верховенством права.

У своєму рішенні у справі про призначення судом більш м'якого покарання Конституційний Суд України зазначив, що одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [9].

Про можливість вирішення юридичної справи на основі загальних засад кримінального провадження, визначених у ч. 1 ст. 7 КПК України свідчать: а) ч. 6 ст. 9 КПК України, відповідно до якої у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження; б) чч. 1–2 ст. 8 КПК України, згідно з якими кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Г.В. Фазикош судові рішення розглядає в аспекті цивільного судочинства, інтерпретуючи однойменну категорію як акт реалізації судової влади, постановлений у формі процесуального акта-документа в межах самостійної (автономної) судової процедури, яким справа вирішується по суті і який є частиною правопорядку в державі [10, с. 10].

Запропонований вченим підхід до розуміння досліджуваного нами поняття суперечить положенням теорії державної влади, що розкривають зміст однойменного поняття, а також теорії правопорядку, що торкається його структури. Зважаючи на розуміння категорії державної влади (родове поняття щодо судової влади) як публічно-вольових відносин типу управління-підпорядкування, що виникають між державними органами та іншими суб'єктами політичної системи суспільства на основі політичних і правових норм незрозуміло, як судовим рішенням, що являє собою акт-волевиявлення, можна реалізувати судову владу.

У сполученні зі словом «реалізація» традиційно вживаються такі юридичні терміни (реалізація норм права, реалізація повноважень, реалізація рішень). У межах наявної правової парадигми дослідження правопорядку останній, з огляду на свою внутрішню будову, складається із суб'єктів права, правовідносин, а також актів реалізації норм права, тобто правомірних дій в їх завершеному вигляді. Як відомо, судові рішення як юридичний документ не має рис правової поведінки.

Інший представник доктрини цивільно-процесуального права В.І. Тертишников під судовим рішенням розуміє акт застосування норм права, який індивідуалізує від імені держави права й обов'язки, що містяться в нормах права, застосовує їх до конкретних осіб [11, с. 165–166].

Зі змісту вищенаведеного судження вченого про досліджуване явище правової дійсності випливає, що автор фактично отожднює його із правовим актом, який має персоніфікований характер (тобто з правозастосовним актом). Суттєвим недоліком запропонованої дефініції є і очевидна тавтологія, якої припустився дослідник, визначаючи функціональне призначення судового рішення: «акт застосування норм права <...>, що застосовує норми права до конкретних осіб».

На протипагу вищезгаданим представникам доктрини цивільно-процесуального права, І.В. Андронов розглядає рішення суду як багатоаспектне правове явище. На думку вченого, рішення суду в цивільному процесі являє собою одночасно й акт підтвердження наявності чи відсутності між сторонами спору певних правовідносин, і наказ суду діяти відповідно до встановлених судом прав та обов'язків, і акт застосування норм права, і процесуальний документ установленної форми, і юридичний факт, який породжує, змінює чи припиняє правовідносини. Всі ці аспекти досліджуваного явища правової дійсності органічно поєднані між собою і взаємообумовлені та відображають його сутність. Зрештою, автор формулює таку дефініцію поняття рішення суду – це вольовий акт правосуддя в цивільному процесі, ухвалений судом іменем України у встановленому законом порядку в результаті здійснення правозастосовчої діяльності, який містить у собі наказ і підтвердження наявності або відсутності правовідносин, спрямований на охорону та захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права і який має наслідком виникнення, зміну або припинення процесуальних, а в деяких встановлених законом випадках і матеріальних правовідносин [12, с. 14].

Загалом поділяючи запропонований вченим підхід до розуміння поняття «рішення суду» в аспекті доктрини цивільно-процесуального права, зауважимо, що сформульована вченим дефініція переобтяжена словосполученнями, що торкаються правовідносин. За задумом науковця, рішення суду як вольовий акт правосуддя в цивільному процесі містить підтвердження наявності або відсутнос-

ті правовідносин та має наслідком виникнення, зміну або припинення процесуальних, а в деяких встановлених законом випадках і матеріальних правовідносин.

Як акт правосуддя, що ухвалюється в межах правозастосовної діяльності, тлумачить це поняття Ю.В. Самолюк. На думку вченого, рішення суду акт правосуддя являє собою правозастосовний акт, оформлений у вигляді процесуального документа, що захищає не тільки суб'єктивні права сторін, а й інтереси держави, є підсумком судової діяльності щодо розгляду і вирішення справи по суті, зокрема щодо дослідження і оцінки доказів, встановлення юридичних фактів, містить державновладне індивідуальне розпорядження щодо застосування норм права до конкретних правовідносин та їх суб'єктів [13, с. 94].

На нашу думку, поняття «акт правосуддя» може бути загальнозживаним у загальнотеоретичній і галузевих юридичних науках, однак ним, зважаючи на функції, що покладаються законодавством на суди, не охоплюються всі акти, які приймаються органами судової влади. Вказаний умовивід обґрунтовується законодавчо визначеними повноваженнями органів судової влади ухвалювати правові акти в межах здійснення функцій судового контролю (ухвали слідчого судді), тлумачення норм Конституції України (рішення КСУ), інших функцій – рішення щодо визнання особи померлою, безвісно відсутньою, недієздатною тощо.

Наша позиція підтверджується і висновками Є.А. Талікіна, який зазначає, що «правосуддя» – це тільки діяльність суду щодо вирішення спорів (конфліктів) у суспільстві. Правосуддя зберігає свою єдність як діяльність та її результат, спрямовані на впровадження права (в найширшому розумінні цього поняття) в життя суспільства шляхом вирішення спорів. Тому важливим є виокремлення правосуддя з-поміж інших, не менш важливих, видів судової діяльності [14, с. 168]. Таку позицію висловлює і К.А. Бабенко, який, зокрема, зазначає, що використання функціональної ознаки здійснення правосуддя не може тлумачитись як єдина і неодмінна умова будь-якого судового органу влади, оскільки коло функціональних повноважень судів загальної юрисдикції не може бути обмежено тільки здійсненням правосуддя [15, с. 14].

В контексті питання, що розглядається нами, не можна залишити поза увагою судження про правові акти органів судової влади, висловлені М.В. Єрошкіним. Правником обґрунтовується теза про те, що правові акти органів судової влади є різновидом правових актів, їх частковим проявом. Виходячи з характеристики категорій «правовий акт» і «правовий акт органу судової влади», правник робить висновок, що щодо найважливішого різновиду правових актів – нормативно-правового акта – акти органів судової влади є вторинними (похідними), оскільки здебільшого вони мають правозастосовний або правоінтерпретаційний характер, не встановлюючи порядку регулювання суспільних відносин у формальному, загальнообов'язковому масштабі, а конкретизуючи його відповідно до конкретних життєвих ситуацій і змісту окремих правових норм. Тому цілком справедливо стверджувати, що правові акти органів судової влади поділяються на два основних види: 1) правозастосовні акти органів судової влади; 2) акти судового тлумачення [16, с. 14].

Загалом погоджуючись із позицією М.В. Єрошкіна про те, що правові акти судової влади є різновидом правових актів та їх частковим проявом, не поділяємо думки вченого про їх вторинний чи похідний характер, адже рішення Конституційного Суду України, що ухвалюються ним при здійсненні функції конституційного контролю, за своєю юридичною природою можуть належати до правових актів, що мають риси нормативно-правового акта, а отже, є первинними.

Аналіз вищевикладеного дає підстави для таких проміжних умовиводів, що мають методологічне значення і

будуть враховані нами під час розкриття змісту категорії «правовий акт органу судової влади»:

1) доволі поширеною в сучасній правничій науці є інтерпретація досліджуваного нами поняття як правозастосовного акта. Такий підхід до розуміння цієї категорії хоча й враховує особливості окремих видів судочинства (кримінального, цивільного, господарського, адміністративного), суттєво звужує її обсяг, залишаючи поза увагою ті правові акти органів судової влади, що мають нормативний та правоінтерпретаційний характер;

2) вважаємо методологічно некоректним ототожнення правового акта органу судової влади виключно з юридичним документом, для якого єдино можливою є письмова форма;

3) в методологічному плані у питанні розуміння природи категорії «правовий акт органу судової влади» важливе значення мають такі функції судової влади: зовнішні, які впливають і діють на широке коло суб'єктів, і серед них, насамперед: 1) правосуддя; 2) судового контролю; 3) внутрішні: а) судового управління; б) суддівського самоврядування; 4) комбіновані або змішані: а) правотворча функція; б) виховна; в) профілактична [17, с. 10];

4) визначальним у підході до розуміння досліджуваної нами категорії, що позначається на характері приписів, які становлять зміст правового акта, є функціональний аспект правосуддя. Відповідно до чинного законодавства органи судової влади наділені повноваженнями приймати правові акти, здійснюючи не лише функцію правосуддя при вирішенні конкретних юридичних справ, але й функції судового контролю, тлумачення норм Конституції та законів України, встановлення юридичних фактів та ін.;

5) правовий акт органу судової влади як явище правової дійсності характеризується багатоаспектністю: а) в аспекті теорії праворозуміння окремі правові акти (постанови пленуму Верховного Суду) з огляду на їх прецедентний характер необхідно розглядати як джерело права; б) в аспекті теорії правової поведінки правовий акт органу судової влади являє собою фрагмент, елемент об'єктивної дійсності, що може бути предметом правової оцінки з огляду на такі елементи, як суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт, об'єктивна сторона; в) з позиції теорії юридичних фактів правовий акт органу судової влади необхідно розглядати як правомірне поведінки суду, що має на меті досягнення конкретних юридично-значущих результатів (встанов-

лення, підтвердження, поновлення, зміну чи скасування суб'єктивних прав або юридичних обов'язків учасників правовідносин); г) в аспекті теорії юридичних документів правовий акт органу судової влади являє собою письмовий носій юридично-значущої інформації про учасників судового процесу, обставини справи, докази та джерела їх отримання і оцінки, способи з'ясування змісту правових норм та результати їх використання, а також результати вирішення юридичної справи по суті; г) з погляду теорії юридичної діяльності правовий акт органу судової влади необхідно розглядати як результат не лише правозастосовної, але й як правоінтерпретаційної, а у випадках, передбачених законом, і як правотворчої діяльності, в аспекті взаємозв'язку з механізмом правового регулювання він являє собою юридичний засіб, за допомогою якого поведінка адресатів як учасників суспільного життя узгоджується з вимогами правових норм.

Такою, що враховує багатоаспектність цього феномена як із позиції його змісту, так і форм прояву, вважаємо запропоновану автором дефініцію однойменного поняття: «правовий акт органу судової влади – це об'єктивоване переважно в формі юридичного документу, ухваленого іменем держави, волевиявлення суду, що носить імперативний характер, здійснює регулятивний та/або охоронний вплив на суспільні відносини через нормативні, правороз'яснювальні чи правозастосовні приписи, спрямоване на вирішення завдань і здійснення функцій правосуддя та судового контролю, яке породжує правопевні для учасників юридичного процесу та інших суб'єктів права юридичні наслідки і становить об'єкт підвищеної охорони з боку держави».

Висновки. Аналіз змісту вищевказаного судження про досліджуване явище правової дійсності дає змогу виокремити такі суттєві ознаки категорії «правовий акт органу судової влади»: а) ухвалюються іменем України (свідченням чого є ст. 129-1 Конституції України); б) являє собою волевиявлення суду, що має імперативний характер; в) зовні виражене переважно у формі юридичного документа, змістом якого є нормативні, правороз'яснювальні або правозастосовні приписи; г) здійснює регулятивний та/або охоронний вплив на суспільні відносини; г) породжує правопевні для учасників юридичного процесу та інших суб'єктів права юридичні наслідки; д) становить об'єкт підвищеної охорони з боку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Макарова Л.Р. Термінологічна невизначеність категорії, що відображає волевиявлення органів судової влади, яке відповідає принципу справедливості. Вісник Херсонського державного університету. 2018. Випуск 1. Серія: «Юридичні науки». С. 12–17.
2. Шевчук С.В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2008. 38 с.
3. Джура В.В. Правовые акты органов судебной власти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Омск, 2009. 23 с.
4. Загайнова С.К. Судебные акты в гражданском и арбитражном процессе: теоретические и прикладные проблемы: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.15. Екатеринбург, 2008. 50 с.
5. Кот О.В. Судові акти в господарському процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2011. 21 с.
6. Смірнова В.С. Забезпечення прийняття правомірних рішень судом апеляційної інстанції в кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. 225 с.
7. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве: теория, законодательство, практика. 2 изд. перераб. и доп. Москва: Норма. Инфра-М, 2010. 240 с.
8. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики: настільна книга судді / за заг. ред. О.М. Пасенюка. Київ: Істина, 2007. 608 с.
9. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04> (дата звернення: 13.06.2018).
10. Фазикоз Г.В. Судове рішення в цивільному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2008. 20 с.
11. Тертышников В.И. Основы гражданского судопроизводства Украины. Харьков: СПД ФЛ Вапнярчук Н.Н., 2006. 256 с.
12. Андронов І.В. Рішення суду першої інстанції в цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2008. 20 с.
13. Самолюк Ю.М. Судове рішення у цивільному процесі: спірні питання. Судова апеляція. 2009. № 1(14). С. 91–98.
14. Таликін С.А. Зміст поняття «правосуддя» у контексті функцій господарського суду. Університетські наукові записки, 2011. № 4(40). С. 164–169.
15. Бабенко К.А. Принцип поділу державної влади та сучасні проблеми його реалізації в Україні: (конституційно-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2004. 19 с.
16. Ерошкин Н.В. Система актов органов судебной власти в Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Москва, 2011. 21 с.
17. Суховій М.М. Правовий статус інституту судової влади у контексті судово-правової реформи в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Львів, 2012. 20 с.